

UN DESTIN ÎN FURTUNA TIMPULUI: ILIE CONSTANTIN

Silvia MUNTEANU¹

yonk_1174@yahoo.com

ABSTRACT: In this paper, I tried to illustrate the influence of a dogmatic period has almost crushed a person. And this person is Ilie Constantin, a writer and literary criticist, who had to live in other country to survive. So, his existence turned into a continuous struggle. But he has never stopped writing. And the writing has saved him. Reading through the lines, each poetry or page from the novels reveals his inner pain, because he has been feeling a stranger in both countries.

KEYWORDS: censorship, communism, creation, halving, Time.

Neînvins de Timp, *literatul barbar* – cum se autodefinește cu rigoare critică – Ilie Constantin rămâne poet, prozator, traducător, eseist și critic literar nu numai în spațiul culturii române, ci și-n țara de adopție care-i recunoaște „scribului subteran” talentul de scriitor. Timpul, definit metaforic de poet Marele Vag, străbate ca un fulger incandescent întreaga sa creație, dând substanță universului interior și exterior conturat în scriitura sa.

Raportându-se critic la propria-i operă, autorul se dovedește a fi exigent cu privire la creațiile poetice din tinerețe și selectează în volumul *Din câte adevăruri?* doar poeziile cu valoare estetică incontestabilă, neinspirată de ideologia comunistă. Întrebarea retorică ce constituie titlul volumului pune sub semnul interogației întreaga existență a scriitorului, privilegiat și damnat deopotrivă, sub semnul Timpului ireparabil. Aspectul neomogen de colaj de documente al celor șase părți, ce pot fi citite și distinct (*Recitiri autocritice, Două jurnale de călătorie în Italia, Caietul mamei, de Ralița Constantinescu, Scrisori primite și unele răspunsuri, Dialoguri și confidențe*) își dovedește unitatea pe parcursul celor 306 pagini la finalul cărora se conturează portretul autorului, interesat să realizeze un *bilanț*: „E ceva involuntar ironic (și, mai ales, autoironic!) în încercarea de a stabili

¹ Profesor doctor de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești, județul Bacău.

o apreciere neutră și tehnică a ceea ce un ins a făcut sau nu, de-a lungul deșțării și stagnării sale, vreme de aproape trei decenii. Bun și rău, concomitent, în exilul meu este faptul că el a existat cu necesitate”².

Volumul se validează ca o veritabilă sinteză a spiritului ce parcurge retrospectiv periplul existenței sale, urmărind două coordonate: devenirea poetică și devenirea ființei. Prima se subordonează timpului psihologic sau subiectiv și pare a fi mai accesibilă conștientizării, în timp ce a doua înglobează universului celei dintâi și se supune fulgurației timpului existențial, ce are întinderea unei vieți umane. Aceasta se desfășoară în acord cu scurgerea timpului istoric în cadrele căruia viața omului nu reprezintă mai mult decât un fir de nisip în deșert, adică nimicnicia ființei ce viețuiește: „iar eu eram, o dată cu nisipul,/ gata să trec, înduioșat, naiv,/ (prin moarte) dintr-un semicerc în altul”.

Lectura operei lui Ilie Constantin scoate la iveală o personalitate complexă, un caracter de neclintit ce luptă cu îndârjire să-și împlinească destinul de Creator. Marele său dușman e Timpul – perceput sub dublul său regim: cronologic, exterior și individual, interior. Copleșit de timpul exterior, cronologic, omul resimte acut timpul individual, interior. Timpul istoric devine implacabil și supune ființa umană unor limite constrângătoare, un nou pat procustian. Refuzând să devină sub-om, renunță la libertatea exterioară (autoexilându-se și acceptând o slujbă umilă în subteran) pentru a dobândi pe cea interioară, libertatea de a fi om, și implicit Creator.

„Spectator rafinat” al Timpului său, contemplând scurgerea sa în *clepsidră*, poetul nutrește involuntar „desprinderea de țarm” și fuga spre „marele Vest”. Dar, o dată spulberat elanul juvenil, Timpul se metamorfozează în *Fiara* ce pândește ființa pentru a o anihila: „Viața mea e o fereastră zăbreliată des cu limite/ Iar dincolo de ea/ stă ascunsă Fiara-Infinit”. Autorul își salvează timpul interior prin evadarea în lumea feerică cu rădăcinile în basm ce se conturează în romanul *Căderea spre zenit*, construind un timp imaginar și imaginat, supus voinței omului, deci inversând raportul Timp-Ființă. „Căderea” sugerează timpul profan, căruia îi cade pradă omul Ilie Constantin, ce va dobândi trăirea timpului sacru în ipostaza scriitorului, care după ce s-a adăpat din izvorul Cunoașterii și al inspirației a devenit nemuritor, transgresând veacurile. Filonul epic al acestei scrieri

2 Ilie Constantin, *Din câte adevăruri?*, Editura Paralela 45, Pitești, 2011, p. 225.

este prefigurată încă din poemul „Neguțătorul de săbii,,: versul „Din vârsta lui oprită, nefirească, pare a defini condiția protagonistului Christophe de Quatremonts, dobândită în urma re-nașterii magice. Deși a cucerit frumusețea eternă, eroul/poetul nu ezită să se întrebe de ce el este Alesul: „Dar pentru ce pe el îl alesese/ și cine, dăruindu-i din belșug/ cu șir de vieți prin generații alese/ ce între naștere și moarte fug?!”. Atât în poezie, cât și-n roman devine lesne pentru lector să întrezărească dincolo de cuvinte, dincolo de motivul nemuririi sau al dublului ipostaza poetului însuși, care luptă pentru a-și păstra conștiința individualității în pofda timpului linear, mereu egal cu el însuși: „Atunci fugi în alt popor. O limbă/ necunoscută îi sună-n auz,/ și viața lui păru că se preschimbă/ cu noul grai silabisit confuz”.

Ultima strofă a poemului „Dar se sfia de propria ființă/ ca de o platoșă de împrumut./ În trupul ne-ncercat de suferință/ zăcea ca într-o altă mină, mut.” relevă, de asemenea, condiția eroului nemuritor/poetului: în trecerea eternă peste veacuri, Christophe trebuie să învețe să trăiască singur, căci cei dragi și apropiați își împlinesc destinul de muritori. Pe de altă parte, poetul își va asuma pe deplin noua condiție de *scrib subteran*, cu demnitate, dar sub zodia tăcerii. Izolat în *adâncuri*, poetul se simte *mut*, căci nu poate glăsuși în limba maternă pentru a da expresie anxietății ce-i inundă sufletul. Deși „lesne-i fu cuvinte noi să-nvețe,, noua limbă nu-și dezvăluie decât treptat vitalitatea creatoare și poetul damnat trăiește drama neputinței de a se împlini prin creație.

Scindat între un *aici* și un *acolo* de vitregia Timpului, scriitorul experimentează sentimentul dedublării și transpare astfel imaginea unui Celălalt în oglindă, ce pune față în față omul și sub-omul, românul și deșăratul, poetul și paznicul din subteran, pământeanul și nemuritorul: „E ca și cum ai sta între oglinzi/ și ți-ai surâde blând ori te-ai strâmba,/ fără să știi ce vrei și ce-ți pretinzi/ și ce răspuns dorești a întreba”. Poate de aici își extrage esența tonul melancolic al scriiturii sale, impregnat cu accente grave, fără însă a lua note disperate. Nostalgia întregului răscolește ființa care tânjește după unitatea primordială a Creatorului, unitate ce presupunea întregul vieții sufletești – sentimente, voință și, mai presus de toate, cunoaștere: „Un dor de Unul infinit mă-ncarcă/ sunt plin de zări și lucruri ca o arcă”.

Răzvrătindu-se împotriva propriului destin, pe care-l percepe ca pe un „drum cercuit pe cadranul indiferent” al Timpului, poetul exclamă patetic „Ce suferință, vai, să fii alcătuit!” și se revoltă în manieră blagiană împotriva

firii, care s-a dovedit a fi „contra omului aruncat în viață/ aidoma unui zar pierzător”. Se cuvine a menționa aici un motiv predilect al operei – fântâna, motiv ce sugerează nu numai izvorul vieții, geneza, ci și liantul dintre lumi: „și fântâna de-a lungul va fi un urlet răzbind dintr-o lume în alta”.

Timpul real, trăit își face prezența încă din primul roman al scriitorului – *Tinerii noștri buni*. Oximoronul din titlu semnifică discrepanța dintre suflet și materie, dintre timpul individual și cel universal. Construit în maniera romanului realist-obiectiv, poate fi considerat o frescă a societății românești de după cel de-al doilea război mondial, înfățișând viața fostului țăran român la confluența a două spații: spațiul rural (viziune idilică) și citadin (viziune naturalistă). Personajele ce populează universul ficțional sunt atinse de boală, o boală universală sfârșită inevitabil în moarte, mai devreme sau mai târziu. Realitatea crudă, uneori cu accente sumbre și lumea adulților este văzută de lector prin ochii unui copil, maturizat fără voie de timpuriu și aruncat în vârtejul vieții.

Alter-ego al autorului, copilul din acest roman s-a maturizat, depășind parcă granițele ficțiunii și, îndeplinind rolul de *actor* pe scena istoriei, se transpune în Auctorele din *Familia scrisă* pentru a verbaliza zbuciumul lăuntric sfâșietor: „Această imagine m-a urmărit îndelung și continuă să mă obsedeze. [...] Conștiința nu mi-a îngăduit să devin sub-om, cum mi s-a cerut”³.

Confesiunea autorului „M-am surprins, în câteva rânduri, cum modelam câte o frază pentru a o scrie ulterior în acest caiet. Cum să mai crezi în sinceritatea jurnalului? A modela o frază înseamnă a o exterioriza, căci îți pasă de felul cum va apărea ea în ochiul posibil al altuia,”⁴ îndeamnă lectorul la reflecție, dându-i libertatea să discearnă între eul real și cel fictiv. Apare din nou imaginea unui Celălalt, întrupat din „năzuința meditativă heracliteană dureroasă e durerea contrazisă de sentimentul nostalgiei narcisice”.

Scriitura elevată a autorului reflectă portretul autorului ei, un Creator în adevăratul înțeles al cuvântului, care a refuzat compromisul în favoarea valorii estetice.

3 *Idem, Tinerii noștri buni*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 245.

4 *Idem, Din câte adevăruri?*, *op. cit.*, p. 212.

Bibliografie:

- [1] Constantin, Ilie, *Amnios* (antologie de poezie 1956–2006) cu un argument al autorului, Editura Paralela 45, Pitești, 2006.
- [2] Constantin, Ilie, *Din câte adevăruri?*, Editura Paralela 45, Pitești, 2011.
- [3] Constantin, Ilie, *Entuziasmul melancolic*, Editura EuroPress Group, București, 2007
- [4] Constantin, Ilie, *Lecturi împreună* (Pagini critice, 1967–1973), Editura Libra, București, 1998.
- [5] Constantin, Ilie, *Pânda sufletului/ L'âme aux aguets*, Antologie de poezie 1960–2008, Prefață de Eugen Negrici, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- [6] Constantin, Ilie, *Tinerii noștri bunici*, Editura pentru literatură, București, 1967.
- [7] Pop, Ion, *Poezia unei generații*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- [8] Tatomirescu, Ion Pachia, *Generația resurecției poetice (1965–1970)*, Editura Augusta, Timișoara, 2005.